

7. Чухрай Н.І. Управління інноваційними процесами в межах екосистеми : [монографія] / Н.І. Чухрай, Р. Патора ; за наук. Ред. Н.І. Чухрай. – Львів : Вид-во «Львівська політехніка», 2011. – 216 с.
8. Шульга Ж.О. Особливості інтелектуального капіталу України в умовах інноваційного розвитку економіки / Ж.О. Шульга // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 3 (15). – С. 128–132.

References

1. Kandyukhov O.V. Intelektual'nyy kapital yak holovnyy faktor rozvytku innovatsiynykh protsesiv / O.V. Kandyukhov, A.A. Kryvchykov // Ekonomika ta pravo. – 2011. – 3. – S. 91-95.
2. Kalyuzhnyy I. L. Otsinka intelektual'nogo kapitalu i upravlinnya nym u protsesi stvorennia innovatsiynoho produktu / I. L. Kalyuzhnyy, T. V. Kalyuzhna, D. I. Zabarin // Ekonomika promyslovosti. – 2004. – 2. – S. 122–130.
3. Telnov A. S. Innovaciynna akty'vnist' personalu yak peredumova vy'sokoyi yakosti praci / A. S. Tel'nov // Universytetski naukovy zapysky. - 1 (21). 2007. - S. 330-335.
4. Fatxuddynov R.A. Y'nnovacy'onnyj menedzhment / R.A. Fatxutdy'nov. – SPb.: Py'ter, 2008. – 400 s.
5. Fedulova L.I. Tendetsiyi rozvytku innovatsiynoyi polityky ta yiyi vplyv na ekonomichne zrostannya / L.I. Fedulova // Ekonomika i prohnozuvannya. – 2011. – 2. – S. 63–82.
6. Chuxno A.A. Intelektualnyj kapital: sutnist', formy' i zakonirnosti rozvy'tku / A.A. Chuxno // Ekonomika Ukrainy. – 2002. – 11. – S. 48–55.
7. Chuxraj N.I. Upravlinnya innovacijnyimi procesami v mezax ekosystemy: monografiya / N.I. Chuxraj, R. Patora, inshi. Za nauk. Red. N.I. Chuxraj. – Lviv: Vy'davny'ctvo «Lvivska politexnika», 2011. – 216 s.
8. Shulha Zh.O. Osoblyvosti intelektual'nogo kapitalu Ukrainy v umovakh innovatsiynoho rozvytku ekonomiky / Zh.O. Shulha // Visnyk Berdyanskoho universytetu menedzhmentu i biznesu. – 2011. - 3 (15). - S. 128-132.

Надійшла 15.09.2013; рецензент: д. е. н. Войнаренко М. П.

УДК 338.24

Є. М. РУДНІЧЕНКО

Хмельницький національний університет

ПЕРЕДУМОВИ РОЗРОБКИ МОДЕЛІ ВПЛИВУ СУБ'ЄКТІВ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА СИСТЕМУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті проаналізовано існуючі підходи до кількісної оцінки економічної безпеки підприємства. Наведена принципова схема побудови моделі взаємодії суб'єктів митного регулювання та суб'єктів господарювання. Виділено цілі, вимоги до результату, напрями використання моделі впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання. Наведено інструментарій моделювання взаємодії держави та суб'єкта господарської діяльності залежно від задач вибору. Запропоновано об'єктно-процедурну схему побудови моделі впливу суб'єкта митного регулювання на економічну безпеку підприємства.

Ключові слова: модель, економічна безпека, оцінка, суб'єкт митного регулювання.

E. M. RUDNICHENKO

Khmelnitsky National University

THE DEVELOPMENT BACKGROUND OF THE IMPACT MODEL OF THE CUSTOMS REGULATION SUBJECTS ON THE SYSTEM OF ECONOMIC SAFETY OF THE ENTERPRISE

The paper analyses existing approaches to quantifying economic security. The following schematic diagram of constructing a model of interaction of Customs and entities. Highlight purposes, the requirements for the result, areas of influence business model of customs control on the system of economic security entities. Shows instrument modelling interaction between state and entity depending on the result of choice. The necessity of the use of game theory as the mathematical tools for modelling the coordination of the parties. In particular, the theory of antagonistic games, which allows to describe quantitatively antagonistic situation to determine the most appropriate solution for all involved, suggest possible scenarios and more. An object-schema procedural model building effect subject to the customs regulations economic security. This diagram shows connections of basic elements and modelling procedures indicating the direction of information flow. Also interpretation of the results obtained through the use of appropriate modelling system with the main objectives and the factors affecting the current object modelling. Thus consistently addressed elements of the concept model construction impact of those customs regulations on economic security companies can build an appropriate model. Its value for use as entities and actors customs regulations is to harmonize their interaction due observance of the optimal strategy of behaviour.

Keywords: model, economic security, assessment, customs regulations subject

Вступ. Поглиблення сучасних досліджень у сфері взаємодії суб'єктів господарювання з зовнішнім середовищем дозволяє певним чином удосконалити класичні підходи до трактування економічних явищ та процесів, сформулювати корисну для формування управлінських рішень як на мікро-, так і на макрорівні інформацію. Аналізуючи існуючі методики оцінювання економічної безпеки підприємств та індикатори, які для цього використовуються (рисунок 1), необхідно відмітити недостатню увагу дослідників до аналізу

впливу зовнішнього середовища на діяльність суб'єктів господарювання та на їхню економічну безпеку, а також гармонізацію інтересів підприємства і його оточення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У значній кількості досліджень [1–4, 6–8, 10, 11, 16] цілком справедливо стверджується про наявність впливу зовнішнього середовища на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання, але кількісно такий вплив не аналізується, так само, як і сценарно не аналізуються його наслідки й відповідна реакція підприємства. Більшість наведених підходів (рис. 1) [1–4, 7, 8, 10] щодо аналізу впливу зовнішнього середовища на систему економічної безпеки підприємства дають уявлення про існуючу ситуацію і мають ретроспективний характер. На нашу думку, обов'язково необхідно враховувати природу загроз економічній безпеці підприємства, оскільки вони мають переважно зовнішній характер, принаймні внутрішні загрози системі економічної безпеки підприємства постають більш керованими й прогнозованими, а саме зовнішні загрози виникають в умовах більшої невизначеності й часто мають істотно більший вплив, аж до критичного, на систему економічної безпеки підприємства.

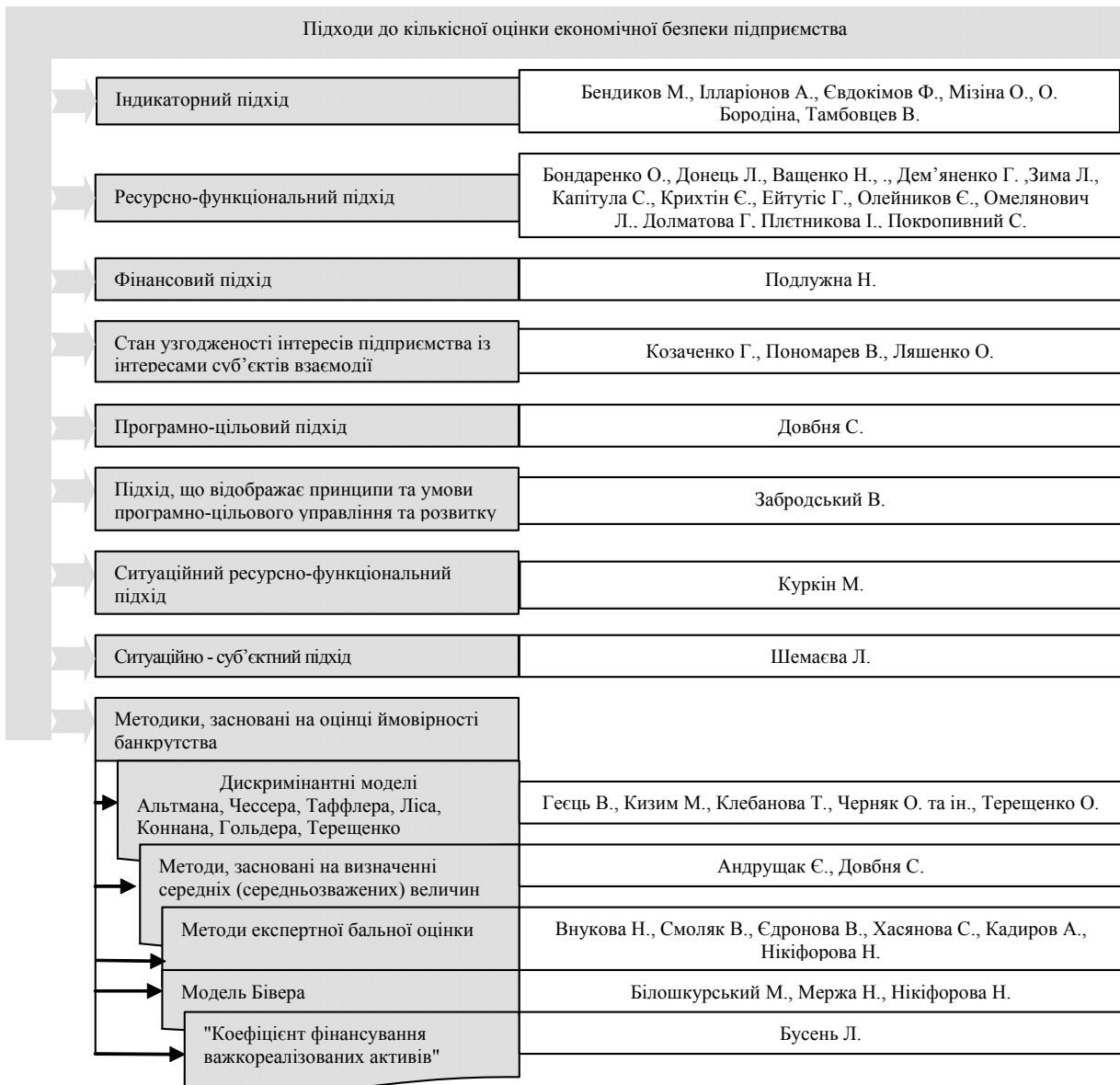

Рис. 1. Існуючі підходи до кількісної оцінки економічної безпеки підприємства

Цілком логічною виглядає та увага, яку вітчизняні науковці приділяють питанням взаємодії суб'єктів господарювання та різноманітних контролюючих структур. Така ситуація пояснюється не лише еволюцією економічної думки, а й більш банальними причинами – тиском європейського співтовариства, необхідністю покращення інвестиційного клімату, розширенням бази суб'єктів-платників податків та іншими факторами. Крім того, всі зміни певним чином відображаються на системі економічної безпеки підприємств, причому не завжди позитивно. Контролюючі, а особливо органи митного регулювання, як суб'єкти зовнішнього середовища, здійснюють визначальний вплив на систему економічної безпеки

суб'єктів господарювання, й тому обов'язково такий вплив слід досліджувати, аналізувати та прогнозувати що і є метою нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Висока турбулентність у фіскальній сфері та швидка реакція бізнес-середовища на зовнішні подразники, потребують адекватної оцінки та моделювання можливих варіантів розвитку подій та шляхів підвищення економічної безпеки суб'єктів господарювання. Відразу зазначимо, що у багатьох дослідженнях [1, 5, 6, 9, 14] автори намагаються відразу перейти до індикаторів стану економічної безпеки підприємства, розраховуючи за допомогою найрізноманітніших методів певне значення окремого індикатора без аналізу впливу зовнішнього середовища на такі індикатори або їхню зміну. При цьому моделювання та формалізація параметрів системи залишається на другорядному плані, хоча це і не дивно, особливо зважаючи на дискусійність і неоднозначність питання. Але таку позицію не можна визнати правильною, оскільки для адекватної оцінки системи необхідно мати інформацію про її реальний та «ідеальний» стан, що потребує розробки відповідних моделей. Моделювання процесів, які пов'язані зі створенням, функціонуванням та розвитком підприємств, і відповідно з формуванням їх системи економічної безпеки передбачає наявність певної альтернативи вибору рішення. Після чого виникає дія або бездіяльність, яка призводить до отримання деяких результатів. Причому результати можуть бути відомі заздалегідь, частково відомі або невідомі. Тому моделювання взаємодії суб'єктів митного регулювання та суб'єктів господарювання представляє виключний інтерес, оскільки дозволяє не тільки визначити ситуацію, яка склалася, але й сформулювати сценарії зміни такої ситуації, реакцію всіх учасників на неї тощо. Залежно від специфіки вибору використовуються і відповідні інструменти моделювання. Традиційно використовуваними інструментами моделювання у побудові моделей економічних явищ і процесів є такі: імітаційне моделювання, математичне моделювання, дескриптивні моделі, теорія ігор та інші. Моделювання взаємодії суб'єктів митного регулювання та суб'єктів господарювання пропонується здійснювати в такий спосіб, як це представлено на рисунку 2.

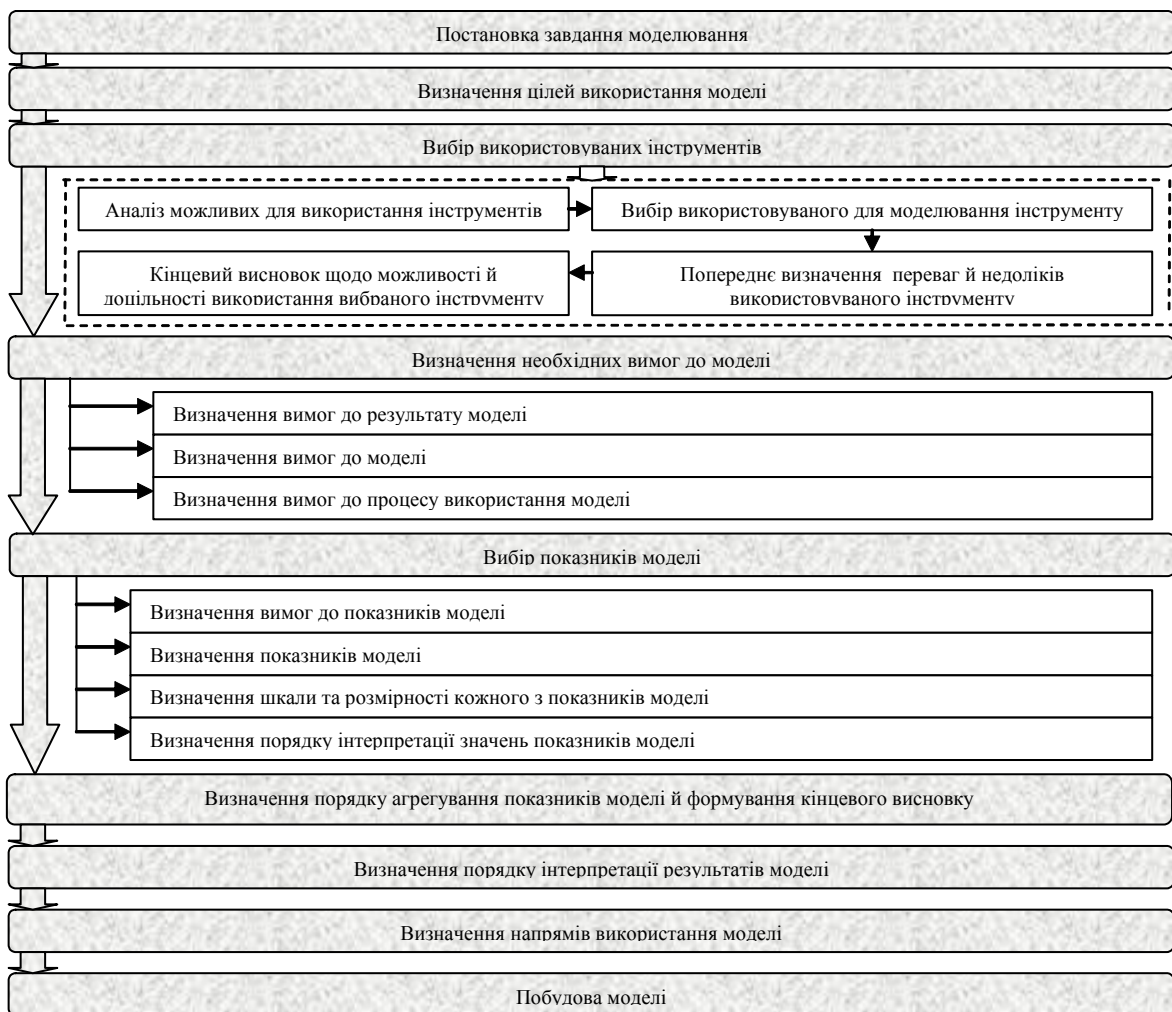

Рис. 2. Принципова схема побудови моделі взаємодії суб'єктів митного регулювання та суб'єктів господарювання

Коментуючи розроблену принципову схему побудови моделі впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання, слід сказати таке. Основою

розроблення такої схеми є чітко визначене завдання моделювання, на підставі якого проводиться визначення цілей використання моделі. Цілі використання моделі обмежують та визначають вибір використовуваних у моделюванні інструментів. На підставі цілей моделювання та вибраних для використання інструментів встановлюються вимоги до моделі та здійснюється вибір використовуваних у моделі індикаторів. За результатами такого вибору проводиться визначення порядку агрегування індикаторів моделі й формування кінцевого висновку, а також встановлення інтерпретації отриманих результатів моделі. За результатами фактично визначеного змісту моделі (використані інструменти, індикатори тощо) встановлюються напрями використання моделі та здійснюється її побудова. Відповідно до розробленої принципової схеми побудови моделі впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання представляється доцільним, беручи до уваги контекст дослідження та поставлені завдання, уточнити елементи такої схеми. Завдання моделювання у такому разі можна визначити в такий спосіб: здійснити аналіз фактичного впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання з визначенням результатів такого впливу, пошуком оптимальної стратегії для суб'єкта господарювання (за визначеним критерієм оптимальності), формуванням пропозицій щодо коригування впливу суб'єктів митного регулювання для досягнення бажаної поведінки суб'єктів господарювання через вплив на систему економічної безпеки таких суб'єктів, а також побудовою прогнозу щодо можливих сценаріїв поведінки учасників аналізованої взаємодії. Постановка такого завдання моделювання дозволяє визначити цілі використання моделі, які подано на рисунку 3.

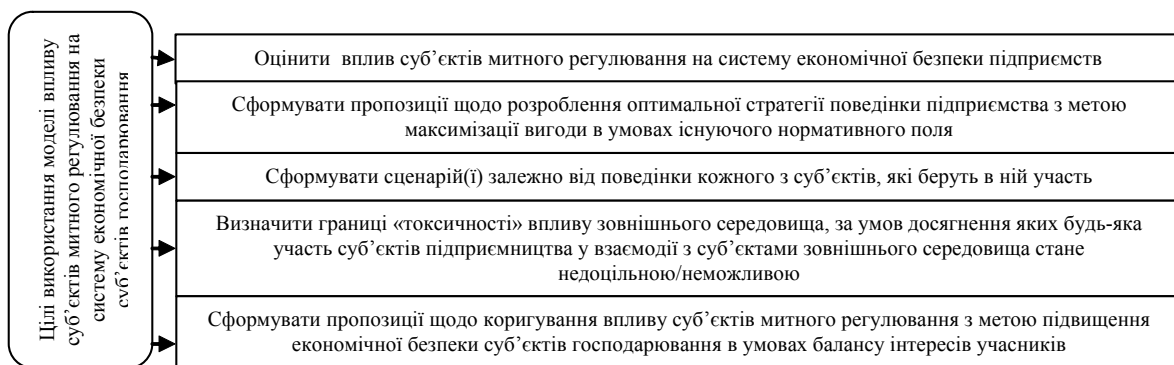

Рис. 3. Цілі використання моделі впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання

Коментуючи запропоновані цілі використання моделі впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання, слід щодо виділених цілей зазначити, що вони зорієнтовані на досягнення гармонізації взаємодії вищезазначених суб'єктів. Така гармонізація можлива лише за умови визначення впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки підприємств, допустимих меж існування суб'єктів господарювання, розробки відповідних стратегічних рішень та зміни сценаріїв залежно від поведінки кожного з суб'єктів, а також коригування впливу суб'єктів митного регулювання на суб'єктів господарювання. Наведені цілі апіорі передбачають антагоністичну природу взаємодії суб'єктів, що висуває специфічні вимоги до інструментарію моделювання зазначених процесів. Оскільки взаємодія суб'єктів господарювання і суб'єктів митного регулювання відбувається найчастіше в умовах невизначеності, відповідно до специфіки вибору (рис. 4, адаптовано за В.С. Лукінським [12, с. 60]) використовуваними у моделюванні інструментами можуть бути нечіткі множини, теорія корисності, теорія ігор, а враховуючи антагоністичну природу і стратегічну направленість взаємодії вищезазначених суб'єктів, найбільш прийнятним для моделювання такої взаємодії, на нашу думку, є теорія ігор, яку деякі фахівці [17, с.10] трактують як математичний апарат для моделювання узгодження інтересів сторін.

Теорія ігор як інструмент моделювання якнайкращим чином підходить для вирішення поставленої задачі, оскільки явно спостерігається конфлікт інтересів сторін, причому сторони такого конфлікту приймають стратегічні рішення часто не знаючи про рішення опонентів. Окрім того, баланс інтересів сторін, який з економічної точки зору буде задовольняти агентів, у теорії ігор відображається як нульовий результат, тобто жоден з агентів не буде мати виграшу, а рівнозначно і програшу. Така ситуація набуває ознак гармонізації відносин суб'єктів взаємодії і є найбільш конструктивною. Взагалі теорія ігор є достатньо відомим й апробованим інструментом, який має серйозне теоретичне підґрунтя й часто використовується для вирішення різноманітних завдань. Математичне трактування теорії ігор зустрічається у дослідженнях XVII століття, де розглядається пошук оптимальних стратегій в іграх (Bachet de Mezirak, Lyon, 1612). А першим суттєвим математичним результатом в цьому напрямку є робота Е.Цермело 1912 р. "Про використання теорії множин у шахматній грі" [13]. Однак, більшість дослідників дотримуються твердження, що засновниками теорії ігор є Джон фон Нейман та Оскар Моргенштерн, які у 1944 році видали книгу

"Теорія ігор та економічна поведінка". Причому ця книга стала класичною у дослідженнях теорії ігор. Також серед засновників вищезазначеної теорії виділяють лауреата Нобелівської премії з економіки 1994 року Джона Неша, який запропонував поняття ситуації рівноваги (рівновага Неша), що застосовується при вирішенні некоаліційних ігор. Тобто можна зробити висновок, що теорія ігор як інструмент вирішення поставленого завдання є вдалим вибором, оскільки дозволяє формалізувати наслідки спільного, але не пов'язаного вибору учасників аналізованої ситуації.

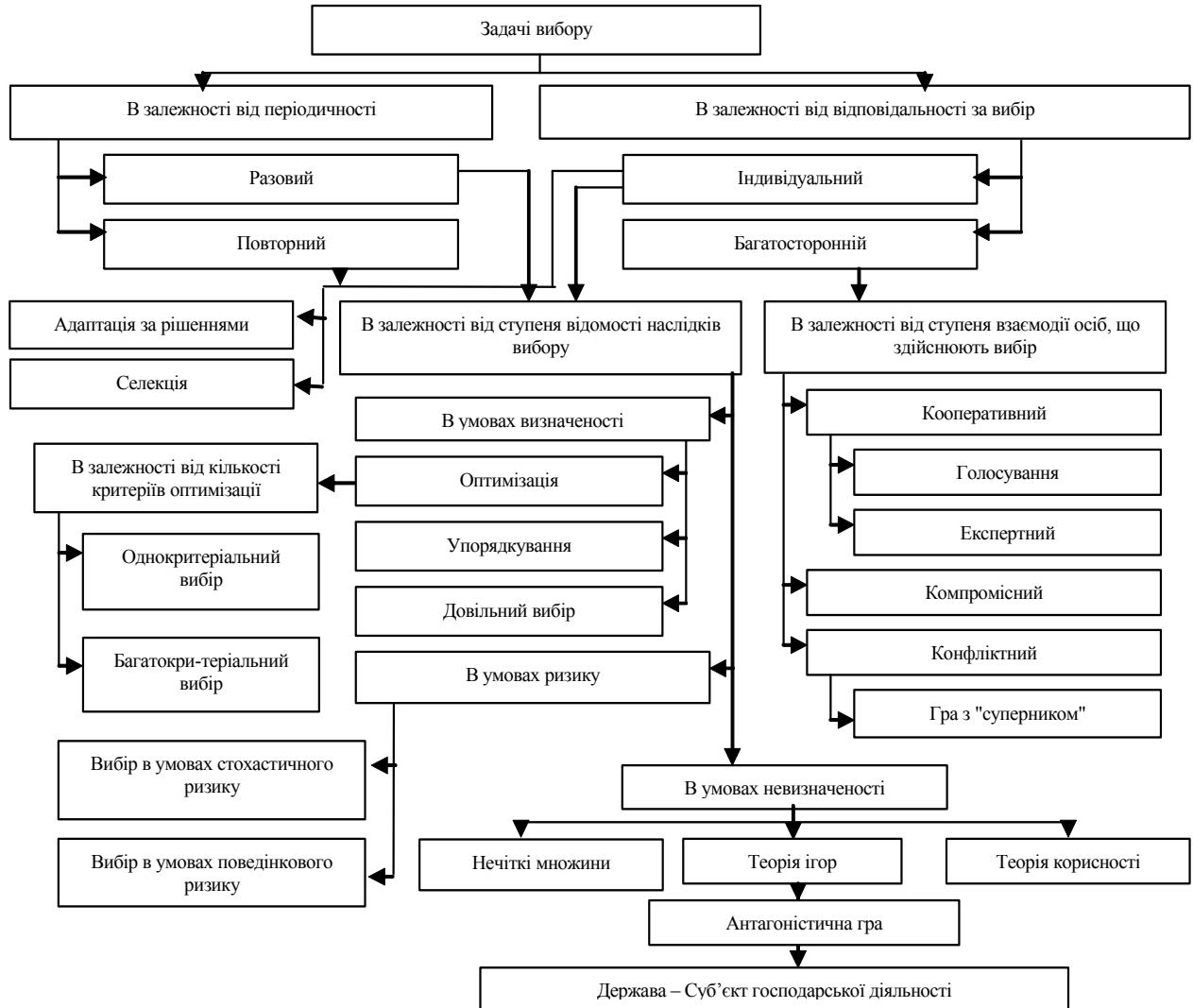

Рис. 4. Інструментарій моделювання взаємодії держави та суб'єкта господарської діяльності в залежності від задач вибору (адаптовано за В.С.Лукінським [12, с. 60])

Варто зазначити, що, на перший погляд, гра з участю суб'єктів господарювання та суб'єктів митного регулювання є в чистому виді антагоністичною, оскільки обидва учасники є прямо зацікавленими у різних екстремумах результату гри – суб'єкт господарювання прагне мінімізувати суми сплачуваних платежів, а суб'єкт митного регулювання – максимізувати їх. Але, якщо поглянути на ситуацію більш докладно, то у довгостроковому періоді інтереси учасників гри співпадають. Оптимальною для бізнесу є ситуація, коли забезпечується не лише просте відтворення засобів та предметів праці, а й буде існувати певний резерв для розвитку. З позиції держави необхідно забезпечувати виконання доходної частини бюджету, забезпечувати зростання обсягів зайнятого населення та формувати резерви для подолання потенційних кризових явищ. Тобто у довгостроковому періоді і бізнес, і держава є прямо зацікавленими у зростанні бізнесу, але у короткостроковому періоді виникає конфлікт інтересів держави та бізнесу, який потребує виважених та збалансованих рішень, що спрямовані на гармонізацію взаємовідносин. І саме в цій ситуації одним з дієвих інструментів для моделювання можливих ситуацій та пошуку шляхів вирішення наявних проблем впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки підприємства є теорія антагоністичних ігор, яка дозволяє кількісно описати антагоністичну ситуацію, визначити найбільш доцільне рішення для всіх її учасників, запропонувати можливі сценарії розвитку подій тощо. Традиційно рішення, прийняті на основі розв'язків моделей конфліктних явищ або процесів у формі антагоністичної

гри, дозволяють оптимальним чином скорегувати активність у мікроекономічних процесах, у мікросоціумах, у системах регулювання і контролю екологічної безпеки, та навіть у деяких технічних системах. Такий "розумний" підхід до поділу ресурсів відповідає інтенсивному шляху задоволення потреб, які безперервно виникають, зокрема, у соціально-економічних та біо-екологічних системах [15, с.5]. Тому моделювання впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання на основі використання теорії ігор представляє безпосередній інтерес. Здійснення такого моделювання потребує розроблення та використання відповідної моделі, формуванню якої має передувати визначення необхідних вимог щодо неї. Такі вимоги можуть бути поділені на 3 великі групи: вимоги до результату моделі, вимоги до самої моделі та вимоги до процесу використання моделі. Запропоновані вимоги до результату моделі, а саме:

1. Однозначність інтерпретації.
2. Наочність.
3. Управлінська цінність.
4. Хронологічна актуальність.
5. Оперативність розрахунку.
6. Необхідна точність

Більш повно розкриваючи зміст запропонованих вимог, слід сказати таке: отримані результати повинні однозначно сприйматися суб'єктами та наочно відображати можливі варіанти реалізації певних управлінських рішень. Також отримання результату не повинно бути пов'язано з великими витратами ресурсів та повинно оперативно і у хронологічній послідовності надавати потрібну інформацію суб'єктам моделювання, для коригування їхньої поведінки в залежності від зміни параметрів моделі.

Запропоновані вимоги до результату моделі можуть бути забезпечені тільки у разі дотримання певних вимог до самої моделі, виконання яких дозволяє отримувати завершений, надійний, однозначно інтерпретований результат. Вимоги до самої моделі впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки:

1. Адекватна чутливість.
2. Детермінованість.
3. Можливість покрокової верифікації результату.
4. Алгоритмічна розрахунковість функції, яку покладено в основу моделі.
5. Визначеність функції, яку покладено в основу моделі за будь-яких вхідних даних в межах визначеного діапазону кожного з первісних аргументів моделі.
6. Сталість від відмовлень моделі.
7. Адекватна розрахункова складність.

Слід зазначити, що подано тільки спеціалізовані вимоги до такої моделі, оскільки значна частина нерозглянутих вимог (завершеність, готовність до практичного використання, можливість алгоритмізації тощо) постають тривіальними та свого уточнення не потребують. Коментуючи запропоновані вимоги до моделі впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання, слід сказати, що особливу увагу необхідно звертати на чутливість моделі, оскільки вона повинна відповідати завданням які вирішуються і оперативно та коректно відображати потрібний результат без надмірної деталізації і надлишкової інформації, однак з належною точністю і достовірністю на кожному етапі розрахунку. Функція, яку покладено в основу моделі повинна підлягати алгоритмічному розв'язку і за будь-яких вхідних даних в межах визначеного діапазону кожного з первісних аргументів моделі повинна чітко визначатися. Модель повинна бути сталою до відмовлень та адекватно розраховуватися без надмірних ускладнень та витрат. Нарешті, представляється доцільним стисло розкрити зміст вимог до процесу використання моделі. Такі вимоги включають наступне:

1. Відповідність загальній концепції системи економічної безпеки суб'єкта господарювання.
2. Адаптованість до умов діяльності підприємства.
3. Легкість введення інформації.
4. Можливість оперативної зміни значень окремих первісних показників.
5. Проведення розрахунків із використанням засобів автоматизації праці.
6. Достатня швидкість отримання результату.
7. Однозначність інтерпретації результату.

Розкриваючи зміст запропонованих вимог, слід зазначити, що лише за умови відповідності моделі загальній концепції системи економічної безпеки суб'єкта господарювання корисність і практична цінність її буде реалізована у повному обсягу. Також модель повинна бути адаптованою до умов діяльності підприємства, що буде передбачати урахування специфіки його діяльності і особливостей взаємодії із зовнішнім середовищем. Вимоги до операційних процесів використання моделі такі як: легкість введення інформації; можливість оперативної зміни значень окремих первісних показників; проведення розрахунків із використанням засобів автоматизації праці – дозволять без надмірних зусиль інтегрувати модель у систему управління підприємством і його економічною безпекою зокрема. Результативні характеристики моделі, такі як швидкість отримання результатів і однозначність їх інтерпретації будуть аргументом для прийняття відповідних управлінських рішень та використання результатів у стратегічному та тактичному плануванні.

Інтерпретація результатів моделі є комплексною. Так, окремими результатами моделі впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання, які відповідно до поставленого завдання заслуговують на інтерпретацію є такі: фактичний негативний вплив суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання («модель в моделі»); максимальний негативний вплив суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання за умов вибору суб'єктом господарювання певної стратегії (яка виражається певним кількісним індикатором моделі) («модель в моделі»); очікувана зміна впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання; очікувана стратегія та поведінка суб'єктів митного регулювання (яка виражається кількісним значенням відповідних показників); найкращий вибір суб'єкта підприємництва (за умов визначеного поля гри), який відповідно до вибраного критерію дозволить забезпечити стабільне функціонування системи економічної безпеки на підприємстві. Напрямами використання моделі аналізу впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання відповідно до запропонованої принципової схеми побудови такої моделі, визначеного завдання моделювання та поставлених цілей використання моделі є наступні (рис. 5).

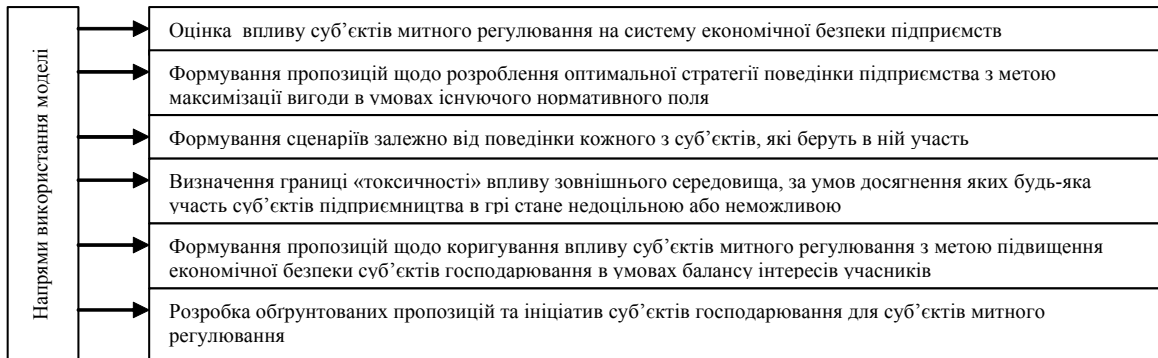

Рис. 5. Напрями використання моделі аналізу впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання

Коментуючи сутність запропонованих напрямів, слід зазначити, що всі вони направлені на гармонізацію відносин суб'єктів господарювання і суб'єктів митного регулювання. Це передбачає оцінку впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки підприємств з формуванням пропозицій щодо розроблення оптимальної стратегії поведінки підприємства з метою максимізації вигоди в умовах існуючого нормативного поля на основі сценаріїв поведінки суб'єктів. А також визначення оптимальних меж функціонування суб'єктів господарювання і врахування цих меж при коригуванні впливу суб'єктів митного регулювання. Оскільки модель передбачає баланс інтересів учасників взаємодії, то зі сторони суб'єктів господарювання передбачено формування пропозицій та ініціатив для суб'єктів митного регулювання, для оперативного врегулювання інтересів. Розроблена принципова схема побудови моделі впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки суб'єктів господарювання та розкритий її зміст дозволяють сформувати об'єктно-процедурну схему побудови такої моделі (рис. 6).

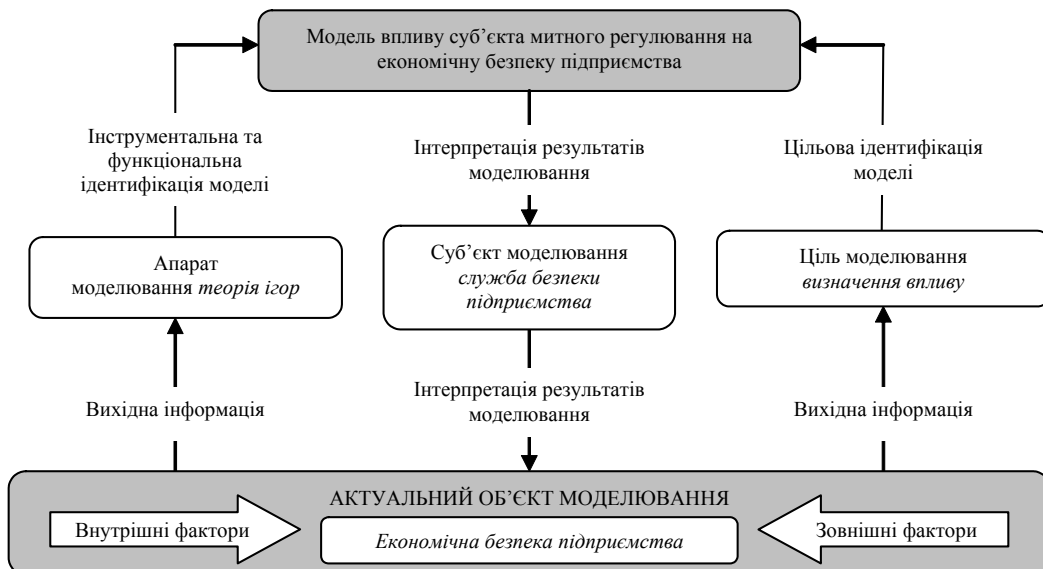

Рис. 6. Об'єктно-процедурна схема побудови моделі впливу суб'єкта митного регулювання на економічну безпеку підприємства

Розроблена об'єктно-процедурна схема побудови моделі впливу суб'єкта митного регулювання на економічну безпеку підприємства відображає зв'язки основних елементів та процедур моделювання з зазначенням напрямку руху інформаційних потоків та інтерпретацією отриманих результатів на основі використання відповідного апарату моделювання з урахуванням основних цілей та факторів, що впливають на актуальний об'єкт моделювання.

Висновки. Таким чином, послідовно розглянуті елементи принципової схеми побудови моделі впливу суб'єкта митного регулювання на економічну безпеку підприємства дозволяють побудувати відповідну модель. Її цінність для використання як суб'єктами господарювання, так і суб'єктами митного регулювання полягає у гармонізації їх взаємодії за рахунок дотримання оптимальної стратегії поведінки.

Оптимальна стратегія визначається за допомогою теорії ігор і відповідного рішення антагоністичної гри. Для обґрунтованого вибору поведінки учасників взаємодії використовуються відповідні індикатори, що характеризують процес взаємодії і базуються на офіційних даних оприлюднених досліджень профільних асоціацій та експертних оцінках суб'єктів господарювання.

Література

1. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития / М.А. Бендиков // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 2. – С. 17–29.
2. Бондаренко О.М. Оцінка економічної безпеки авіакомпанії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.04 / О.М. Бондаренко; Національний авіаційний університет. – К., 2004. – 24 с.
3. Дем'яненко Г. Є. Економічна безпека торговельного підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.05 / Г. Є. Дем'яненко; Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2003. – 18 с.
4. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства : [навч. пос.] / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
5. Євдокимов Ф. І. Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства / Ф. І. Євдокимов, О. В. Мізіна, О. О. Бородіна // Екон. пр. ДонНТУ. Сер. екон. – Донецьк : Вид-во ДонНТУ, 2002. – Вип. 47. – С. 6–12.
6. Ейтутіс Г. Оцінка економічної безпеки залізничного транспорту / Г. Ейтутіс // Економіст. – 2009. – №1. – С. 56–58.
7. Экономическая и национальная безопасность : [учебник / под ред. Е.А. Олейникова]. – М. : Изд-во «Экзамен», 2005. – 768 с.
8. Забродський В.А. Власність, економічна безпека і держава / В.А. Забродський, М.О. Кизим // Економічна кібернетика. – 2000. – № 3–4. – С. 58–63.
9. Зима Л. М. Організаційно-економічні механізми управління економічною безпекою підприємств стратегічного значення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / Л. М. Зима ; Донецький національний університет. – Д., 2004. – 12 с.
10. Капітула С. В. Оцінка та управління економічною безпекою підприємства (на прикладі гірничо-збагачувальних комбінатів України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / С. В. Капітула / Криворізь. техн. ун-т. – Кривий Ріг, 2009. – 20 с.
11. Королів М.И. Экономическая безопасность фирмы: теория, практика, выбор стратегии / М.И. Королів. – М. : Экономика, 2011. – 284 с.
12. Модели и методы в теории логистики : [учебное пособие / под ред. В.С. Лукинского]. – 2-е изд. – СПб : Питер, 2007. – 448 с.
13. Печерський С.Л. Теорія ігор для економістів. Вхідний курс: навчальний посібник / С.Л. Печерський, А.А. Беляєва. – СПб : Вид. Європ. Ун-та в С.-Петербурзі, 2001. – 342 с.
14. Подлужна Н. О. Організація управління економічною безпекою підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / Н. О. Подлужна ; НАН України; Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2003. – 20 с.
15. Романюк В.В. Теорія антагоністичних ігор : [навчальний посібник] / В.В. Романюк. – Львів : «Новий світ-2000», 2010. – 294 с.
16. Тамбовцев В.Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура проблемы / В.Л. Тамбовцев // Вестн. Моск. ун-та. – Сер. 6. «Экономика». – 1995. – № 3. – С. 3–9.
17. Шиян А.А. Теорія ігор: основи та застосування в економіці та менеджменті : [навчальний посібник] / А.А. Шиян. – Вінниця : ВНТУ, 2009. – 164 с.

References

1. Bendikov M.A. Ekonomicheskaya bezopasnost promyshlennogo predpriyatiya v usloviyah krizisnogo razvitiya / M.A. Bendikov // Menedzhment v Rossii i za rubezhom. – 2000. – № 2. – S. 17-29.
2. Bondarenko O. M. Otsinka ekonomichnoi bezpeky aviakompanii: avtoref. dys. kand. ekon. nauk: spets. 08.07.04 / O. M. Bondarenko; Natsionalnyi aviatsiyniy universytet. – K., 2004. – 24 s.

3. Demianenko H. Ye. Ekonomichna bezpeka torhovelnoho pidpriemstva: avtoref. dys. kand. ekon. nauk: spets. 08.07.05 / H. Ye. Demianenko; Donetskiy derzh. un-t ekonomiky i torhivli im. M. Tuhan-Baranovskoho. – Donetsk, 2003. – 18 s.
4. Donets L.I. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: navch. pos. / L.I. Donets, N.V. Vashchenko. – K.: Tsentр uchbovoi literatury, 2008. – 240 s.
5. Yevdokymov F. I. Uzahalniuiucha otsinka finansovoi skladovoi rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva / F. I. Yevdokymov, O. V. Mizina, O. O. Borodina // Ekon. pr. DonNTU. – Ser. ekon. – Vyp. 47. – Donetsk : Vyd-vo DonNTU, 2002. – S. 6-12.
6. Eitutis H. Otsinka ekonomichnoi bezpeky zaliznychnoho transportu / H. Eitutis // Ekonomist. – 2009. – №1. – S. 56–58.
7. Ekonomicheskaya i natsionalnaya bezopasnost: uchebnik / pod red. E.A. Oleynikova. – M.: Izdatelstvo «Eksamen», 2005. – 768 s.
8. Zabrodskiy V. A. Vlasnist, ekonomichna bezpeka i derzhava / V.A. Zabrodskiy, M.O.Kyzym // Ekonomichna kibernetika. – 2000. – №3-4. – S. 58-63.
9. Zyma L. M. Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstv strateichnoho znachennia: avtoref. dys. kand. ekon. nauk: spets. 08.06.01 / L. M. Zyma; Donetskiy natsionalnyi universytet. – D., 2004. – 12 s.
10. Kapitula S. V. Otsinka ta upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva (na prykladi hirnycho-zbahachuvalnykh kombinativ Ukrainy): avtoref. dys. kand. ekon. nauk: spets. 08.00.04 / S. V. Kapitula; Kryvoriz. tekhn. un-t. – Kryvyi Rih, 2009. – 20 s.
11. KorolYov M.I. Ekonomicheskaya bezopasnost firmy: teoriya, praktika, vybor strategii / M.I.KorolYov. – Moskva: Ekonomika, 2011. – 284 s.
12. Modeli i metody v teorii logistiki: Uchebnoe posobie. 2-e izd./ Pod red. V.S. Lukinskogo. – SPb.: Piter, 2007. – 448 s.
13. Pecherskiy S.L. Teoriia ihor dlia ekonomistiv. Vkhidnyi kurs: navchalnyi posibnyk / S.L. Pecherskiy, A.A. Beliaieva. – Pb.: Vyd. Yevprop. Un-ta v S.-Peterburzi, 2001. – 342 s.
14. Podluzhna N. O. Orhanizatsiia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva: avtoref. dys. kand. ekon. nauk: spets. 08.06.01 / N. O. Podluzhna; NAN Ukrainy; Instytut ekonomiky promyslovosti. – Donetsk, 2003. – 20 s.
15. Romanuke V.V. Teoriia antahonistychnykh ihor: navchalnyi posibnyk / V.V. Romanuke. – Lviv: «Novyi svit-2000», 2010. – 294 s.
16. Tambovtsev V.L. Ekonomicheskaya bezopasnost hozyaystvennykh sistem: struktura problemy / V.L. Tambovtsev // Vestn. Mosk. un-ta. – ser. 6. «Ekonomika». – 1995. – № 3. – S. 3-9.
17. Shyian A.A. Teoriia ihor: osnovy ta zastosuvannia v ekonomitsi ta menedzhmenti: navchalnyi posibnyk / A.A. Shyian. – Vinnytsia: VNTU, 2009. – 164 s.

Надійшла 15.09.2013; рецензент: д. е. н. Орлов О. О.

УДК 331.1

О. А. ГАРВАТ

Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТУРИСТИЧНИХ КОМПАНІЙ

У статті досліджено й встановлено особливості управління персоналом у сфері туризму з урахуванням основних тенденцій розвитку цієї індустрії. Здійснено аналіз концепції управління персоналом за її підсистемами. Запропоновано враховувати основні властивості туристичного бізнесу при розробці уніфікованого підходу до управління персоналом туристичних компаній.

Ключові слова: управління, персонал, управління персоналом, туризм, туристичні компанії.

О. А. GARVAT

Khmelnitsky National University

CHARACTERISTICS OF TOURIST RESOURCES OF COMPANIES

The paper also investigates the peculiarities of human resources management in the tourism sector with development of this industry. The analysis of the concept of human resource management at its subsystems. Proposed to consider the basic properties of the tourist industry in the development of a unified approach to managing staff travel companies.

Keywords: management, personnel, human resources, tourism and travel companies.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку соціально-економічних систем в контексті глобалізаційних викликів, туризм є однією з найбільш високодохідних галузей, що динамічно розвиваються. Його успішний розвиток має позитивний вплив на такі галузі економіки, як транспорт, зв'язок, будівництво та розвиток інфраструктури в цілому.

За рівнем дохідності вітчизняна індустрія туризму поступається лише нафтовидобувній промисловості та автомобілебудуванню, і що надзвичайно важливо забезпечує високий рівень зайнятості населення [1].

Потужний розвиток Інтернет-технологій висуває вимоги залучення в кожен галузь, зокрема в туризм, фахівців, які впевнено володіють новітніми досягненнями, передовими технологіями, а також здібних впроваджувати й використовувати сучасні методи і прийоми у професійній діяльності. Тому цілеспрямований пошук таких фахівців на ринку праці та залучення їх до праці є актуальним завданням на сучасному етапі функціонування та розвитку ринку праці туристичної галузі.

При побудові конкурентоспроможного туристичного бізнесу провідна роль належить високоінтелектуальному людському капіталу та інноваціям, без яких неможливе інтелектуальне суспільство. Сьогодні суттєво змінюється роль працівника, який з пасивного виконавця перетворюється на активного учасника виробництва, може й бажає брати участь в управлінні. Важливою особливістю